

COVID-19 en xenofobische attitudes middelbare scholieren

*Een kwalitatief verkennend onderzoek onder middelbare scholieren zonder
migratieachtergrond*

Jissy van Dijk (5595274)

Youth, Education & Society, Universiteit Utrecht

Joyce Endijk & Semiha Sözeri

21 juni, 2021

7925 woorden

Abstract

Background: SARS-CoV-2, also known as COVID-19, has profound implications for the global population. Throughout history it appears that all epidemics have led to stigmatization and xenophobia. However it is unclear if COVID-19 also contributed to more xenophobic attitudes for youth. Therefore, this qualitative research explores to what extent COVID-19 has led to changes in xenophobic attitudes for secondary school students without a migration background, and which mechanisms can explain these changes.

Methods: A total of eight secondary school students, four secondary school teachers and three experts on xenophobia or discrimination were questioned using a semi-structured interview.

Results: This research has shown that a number of mechanisms are involved in changes in xenophobic attitudes due to COVID-19. The most important mechanisms that have led to more xenophobia were knowledge, negative stereotypes, catalyst, and agency. There were also mechanisms that led to both a decrease as an increase in xenophobic attitudes: global problems, intergroup contact, symbolic threats and realistic threats.

Conclusion: To prevent xenophobic attitudes, educational programs must focus on the following mechanisms: knowledge, negative stereotypes, catalyst and agency.

Keywords: COVID-19, xenophobia, high school students, migration background

Samenvatting

Achtergrond: SARS-CoV-2, ook bekend als COVID-19, heeft ingrijpende gevolgen voor de wereldbevolking. Door de geschiedenis heen blijkt dat alle epidemieën hebben geleid tot stigmatisering en xenofobie. Het is echter onduidelijk of COVID-19 ook heeft geleid tot meer xenofobe attitudes onder jongeren. Daarom onderzoekt dit kwalitatieve onderzoek in hoeverre COVID-19 veranderingen in xenofobe attitudes in middelbare scholieren zonder een migratieachtergrond teweeg heeft gebracht en welke mechanismen deze veranderingen kunnen verklaren.

Methode: Er zijn semigestructureerde afgenomen bij acht middelbare scholieren, vier docenten en drie experts.

Resultaten: Dit onderzoek heeft aangetoond dat een aantal mechanismen betrokken zijn bij veranderingen in xenofobe attitudes als gevolg van COVID-19. De belangrijkste mechanismen die hebben geleid tot meer xenofobie waren kennis, negatieve stereotypen, katalysator en agency. Er waren echter ook mechanismen die leidden tot zowel een afname als een toename van xenofobe attitudes: mondiale problemen, intergroup contact, symbolische dreigingen en realistische dreigingen.

Conclusie: Om xenofobe attitudes te voorkomen, moeten educatieve programma's zich richten op kennis, negatieve stereotypen, katalysator en agency.

Sleutelwoorden: COVID-19, xenofobie, middelbare scholieren, migratieachtergrond

COVID-19 en Xenofobische Attitudes Onder Middelbare Scholieren

SARS-CoV-2, ook wel bekend als COVID-19, is tot op heden een wereldwijde bedreiging voor de volksgezondheid (Dionne & Turkmen, 2020). Op dit moment zijn er wereldwijd 3.6 miljoen mensen overleden aan het coronavirus, waarvan 17.600 Nederlanders (Coronadashboard, 2021). Naast het feit dat COVID-19 veel negatieve medische gevolgen heeft, leiden veel gemarginaliseerde groepen aan de socio-culturele consequenties van het virus (Banerjee et al., 2020). Door het verwijzen naar COVID-19 als de “Chinese griep”, wordt de virale pandemie gekoppeld aan een sociale groep, in dit geval de Aziatische gemeenschap. Zo worden negatieve connotaties gecreëerd voor deze gemeenschap (Haokip, 2020). Concluderend blijkt dat door de geschiedenis heen dat epidemieën hebben geleid tot een toename van stigmatisering en *xenofobie* (Dionne & Turkmen, 2020).

Xenofobie is een extreme cognitieve en gedragsmatige angstreactie op het onbekende (Yakushko, 2009). Het wordt beschouwd als attitudes, vooroordelen en gedrag, waardoor personen worden afgewezen, uitgesloten of belasterd (Sundstrom, 2016). De angst dat de “vreemdeling” een bedreiging vormt, kan zorgen voor uitsluiting, stigmatisering en discriminatie (Hjerm, 2001; Malantseva, 2012). Historisch gezien blijkt dat vooral in tijden van politieke en economische instabiliteit xenofobie zichtbaar wordt bij zowel ouderen als jongeren (Banerjee et al., 2020). Uit literatuur is al gebleken dat COVID-19 een zeer instabiele periode is, wat dus mogelijk voor een toename van xenofobie zou kunnen zorgen.

Deze mogelijke stijging van xenofobische attitudes zou mogelijk vooral aan de orde kunnen zijn bij jongeren. Hoewel jongeren minder vatbaar zijn voor het coronavirus, hebben de bijbehorende maatregelen een grote impact op hun leven (Kuypers & Putters, 2020). Zo hebben de maatregelen in het onderwijs geleid tot leerachterstanden. Daarnaast zorgde het schrappen van de eindtoets voor een afname van mogelijke kansen op de arbeidsmarkt na hun opleiding. Tot slot is het onderlinge contact ingeperkt wat voor jongeren grote gevolgen heeft

(Turkenburg, 2020). Juist voor jongeren zijn contacten belangrijk voor de ontwikkeling van hun identiteit (Kullberg & Vonk, 2021).

Op dit moment is er nog weinig onderzoek gedaan specifiek naar jongeren, terwijl ingrijpende gebeurtenissen die individuen meemaken in de formatieve fase, van twaalf tot achttien jaar, bepalend kunnen zijn voor het vormen van (negatieve) attitudes (Miltenburg & Schaper, 2020). Er is in bijzonder weinig onderzoek gedaan naar jongeren zonder een migratieachtergrond. Het blijkt echter dat jongeren zonder een migratieachtergrond sneller geneigd zijn tot xenofobische attitudes dan jongeren met een migratieachtergrond (Akande et al., 2018). Dit kan komen doordat jongeren zonder migratieachtergrond een sterkere voorkeur voor de eigen groep kunnen hebben (Dunham et al., 2008; Tajfel, 1974). Het is dus juist belangrijk hiernaar onderzocht wordt, aangezien de situatie omtrent COVID-19 kan zorgen voor een blijvende verandering van attitudes onder jongeren. Op de lange termijn zouden deze veranderde attitudes onder jongeren ook de publieke opinie naar vreemdelingen toe kunnen veranderen (Kuypers & Putters, 2020).

Gebaseerd op de bovenstaande bevindingen is het van groot belang om te weten of er een toename van xenofobie bij middelbare scholieren is en welke processen hieraan ten grondslag liggen. Met oog op eventuele toekomstige educatieprogramma's, werpt dit onderzoek een nieuw licht op COVID-19 en de invloed hiervan op de vorming van xenofobische attitudes onder middelbare scholieren zonder migratieachtergrond. Op dit moment is er namelijk nog te weinig wetenschappelijke kennis over de verandering in xenofobische attitudes door COVID-19, met name bij jongeren zonder een migratieachtergrond.

Theoretisch Kader

Dit onderzoek bekijkt de mogelijke verandering van xenofobische attitudes door COVID-19 aan de hand van de *Integrated Threat Theory* (ITT). Deze theorie veronderstelt

dat percepties van belang zijn bij het ontstaan van (vreemdelingen)angst tegenover de *outgroup*, wat een onderdeel is van xenofobie (Stephan & Stephan, 2000). Een *outgroup* wordt gezien als een sociale groep waar het individu niet toe behoort, die beschouwd kan worden met gevoelens van minderwaardigheid of rivaliteit (Castano et al., 2002). Hierbij zijn vier soorten dreigingen van belang: realistische dreiging, symbolische dreiging, *intergroup* angst en negatieve stereotypes. Volgens het ITT-principe, hoeft een dreiging vanuit de *outgroup* niet reëel te zijn. De aanname van de dreiging kan al genoeg zijn voor de *ingroup* om negatieve attitudes aan te nemen en deze negatieve attitudes uit te drukken naar de *outgroup* (Stephan & Stephan, 2000).

Realistische Dreiging: Angst om Ziek te Worden

De eerste mogelijke mechanisme is de realistische dreiging. Realistische dreigingen gaan over concurrentie om schaarse middelen (Stephan & Stephan, 2000). Deze dreigingen benadrukken dreigingen voor de welvaart, politieke- en economische macht, fysiek en materieel welzijn van de *ingroup* en haar leden.

COVID-19 is een infectieziekte die iedereen kan oplopen, wat een duidelijke realistische bedreiging is voor de lichamelijke gezondheid en het economisch welzijn van een individu of een groep (Kachanoff et al., 2020). Bovendien hebben de verschillende pogingen om verspreiding van COVID-19 te verminderen of te stoppen, geleid tot massale werkloosheid (Davies et al., 2020).

Volgens “de theorie van de gedrags afweerreactie” individuele verschillen in de waargenomen kwetsbaarheid voor mogelijke ziekten xenofobische reacties voorspellen (Faulkner et al., 2004; Neuberg et al., 2011). Volgens deze theorie speelt de angst om ziek te worden door contact te leggen met de mogelijke “besmetters” hierin een rol. Als bepaalde groepen mensen meer met het virus in verband worden gebracht, kan die groep als zondebok worden bestempeld (Kuypers & Putters, 2020). In dit geval wordt COVID-19 in verband

gebracht met de Aziatische gemeenschap (Miltenburg & Schaper, 2020). Vreemde culturen, zoals de Aziatische cultuur, kennen andere hygiënische gebruiken, waardoor er een gevoel is dat leden van de vreemde cultuur een grotere kans hebben op het dragen van ziekten (Haokip, 2021). Gezondheids crises, zoals de COVID-19 pandemie, en onzekerheden die hierbij komen kijken, kunnen de sociale grenzen tussen identiteitsgroepen versterken, waarbij mensen afstand proberen te nemen van de identiteitsgroepen die geïdentificeerd worden als ongezond (Haokip, 2021). Individuen maken dan een “rationele analyse” om bepaalde groepen te associëren met specifieke ziekte-bedreigingen (Wagner, 2017). Dit onderzoek impliceert echter ook dat er nog meer processen zijn die bijdragen aan xenofobische attitudes.

Symbolische Dreiging: Nationale Identiteit

Naast realistische dreigingen, kan er ook gedacht worden aan een symbolische dreiging als mogelijke mechanisme van COVID-19. Bij deze dreiging worden groepsverschillen in moraal, normen en waarden tussen de in- en outgroup waargenomen. Dit gevoel van verschil wordt dan omgezet in een vijandige houding (Stephan & Stephan, 2000). Hierbij is de nationale identiteit van groot belang, omdat deze identiteit wordt gezien als een collectieve identificatie met de natiestaat. Nationale identiteit is dus empirisch gerelateerd aan negatieve gevoelens van individuen tegenover vreemdelingen of buitenlanders (Lewin-Epstein & Levanon, 2005). De waargenomen groepsverschillen in normen en waarden spelen hierin een rol, vooral voor de dominante etnische groep binnen een samenleving (Lewin-Epstein & Levanon, 2005).

Maatregelen om COVID-19 terug te dringen zoals *social distancing*, het 1,5 meter afstand houden van elkaar, kan resulteren in een verzwakt gevoel van nationale identiteit (Kachanoff et al., 2020). Als sociale interacties van mensen worden verstoord, kan dit mogelijk een (symbolische) dreiging vormen (Kachanoff et al., 2020). De symbolische associatie tussen ziekte-bedreigingen, COVID-19, en de outgroup, de Aziatische

gemeenschap wordt hierbij benadrukt (Green et al., 2010). Hiermee wordt ook de ingebeelde zuiverheid van de groep geassocieerd met een negatieve identiteit (Green et al., 2010). Om deze reden wordt er symbolisch een grens getrokken tussen de ingroup en de bedreigende outgroup wanneer een ziekte prevalent is (Kachanoff et al., 2020).

Diverse studies tonen aan dat de symbolische bedreiging van de nationaliteit gerelateerd is aan xenofobische attitudes. Zo is gebleken dat symbolische dreiging, een dreiging van de nationale identiteit, significant aanwezig was in de huidige corona crisis (Croucher et al., 2021). Veel burgers hebben het gevoel dat de nationale identiteit van hun eigen land bedreigd wordt omdat er te veel Aziatische mensen zijn (Kalkin et al., 2021). Daarnaast is er naar voren gekomen dat de xenofobische attitudes naar Aziatische gemeenschappen door COVID-19 zijn gestegen, op basis van groepsopvattingen en incidenten die plaats hebben gevonden (Kalkin et al., 2021).

Intergroup Angst: Intergroup Contact

Het derde mechanisme dat mogelijk tot een verandering omtrent xenofobie bij middelbare scholieren kan zorgen is *intergroup angst*. Angst tussen groepen treedt op wanneer individuen zich persoonlijk bedreigd voelen tijdens intergroup interacties (Stephan & Stephan, 2000). Angst tussen groepen kan tevens direct voor negatieve uitingen richting outgroup leden zorgen (Stephan & Stephan, 2000).

De COVID-19-pandemie heeft hierbij onze perceptie van contact beïnvloed door de aanbevelingen rond social distancing (Huynh, 2020). De autoriteiten raden aan om fysieke afstand te bewaren zodat de verspreiding van het virus vertraagd en iedereen veilig blijft (Coronadashboard, 2021). Het vermijden van anderen wordt sinds die tijd als deugdzaam gezien. Dit betekent noodzakelijkerwijs een vermindering van sociaal contact, niet alleen met de Aziatische gemeenschap, maar ook met andere outgroups (Alston & Seger, 2020).

Intergroup contact leidt, onder de juiste voorwaarden volgens de contacttheorie van Allport (1954), tot een vermindering van negatieve (xenofobische) attitudes. De juiste voorwaarden hierbij zijn: intergroup samenwerking, gemeenschappelijke doelen, gelijke status van betrokken individuen en ondersteuning door autoriteiten. Van deze vier blijkt vooral ondersteuning van autoriteiten als één van de belangrijkste voorwaarden voor de afname van vooroordelen. Slechte besluiten met betrekking tot social distancing kunnen immers reacties op virale uitbraken beïnvloeden wat weer kan zorgen voor meer xenofobische attitudes (Ng & Kemp, 2020). Daarom is het is van groot belang dat (gezondheids)autoriteiten bewust zijn van hun uitspraken en adviezen over gezondheidseffecten. Uit eerder onderzoek is daarnaast naar voren gekomen dat in een periode van verhoogde dreiging het contact tussen groepen af zou nemen (Abrams & Eller, 2016). Dit principe is ook bevestigd tijdens COVID-19, waar de aanbevelingen om afstand te houden van elkaar de kwaliteit en aard van het intergroup contact hebben veranderd (Mandalaywala et al., 2020). Er is echter ook gebleken dat een geschiedenis van intergroepscontact juist een verzwakkend effect kan hebben op deze xenofobische attitudes (Alston et al., 2020; Mandalaywala et al., 2020).

Negatieve Stereotypes: Othering

Het laatste mechanisme wat veranderingen in xenofobie door COVID-19 kan verklaren, zijn negatieve stereotypes. Dit zijn overdreven denkbeelden van een groep individuen die niet overeenkomen met de werkelijkheid (Wagner, 2007). Gedurende een gezondheidscrisis nemen individuen afstand van de identiteitsgroep die als “ongezond” wordt ervaren. Dit komt door stereotypering van reeds gestigmatiseerde groepen (Dionne & Turkmen, 2020). Als een groep mensen, vaak de meerderheidsgroep of de ingroup, een andere groep mensen, de gemarginaliseerde groep of de outgroup, behandelt alsof er iets mis met hen is, wordt dit ook wel *othering* genoemd (Reny et al., 2020). Mysterieuze ziekten

kunnen dan beheersbaar lijken, door degenen die als verantwoordelijk worden beschouwd, te isoleren. De andere bevolkingsgroep wordt dan gezichtsloos en wordt op negatieve manier gepresenteerd in de media (Roberto et al., 2020).

Ook nu tijdens COVID-19, zoeken politieke leiders en burgers een zondebok om de schuld aan te kunnen geven. Discriminerende handelingen, zoals het noemen van het coronavirus “het Chinese virus”, of het plegen van geweld, was niet alleen gericht aan Chinese staatsburgers, maar ook individuen van Aziatische afkomst. Dit zijn xenofobe tendensen op maatschappelijk niveau, waar de outgroup wordt beschuldigd en de ingroup wordt beschermd (Mobayed, 2020). Aangezien interactie tussen de verschillende groepen wordt vermeden, worden deze stereotypes in stand gehouden. Deze bevindingen lijken dan ook te kloppen, aangezien er meer meldingen van publieke stigmatisering zijn (Roberto et al., 2020).

Publieke stigmatiseringen tijdens epidemieën zijn niet uniek (McCoy, 2020). Nieuwe uitbraken van infectieziekten worden namelijk gekenmerkt door een gebrek aan (medische) kennis, wat kan leiden tot een herverdeling van schuld op basis van bestaande patronen van xenofobie en discriminatie (Prati & Pietrantonio, 2016). Het zien van een bevolkingsgroep als “anders” heeft zodoende geleid tot meer angst en haat jegens de Aziatische gemeenschap in Amerika tijdens COVID-19 (Gover et al., 2020). Deze pogingen tot othering worden gewoonlijk versterkt door de wens om de schuld en de verantwoordelijkheid voor de ziekte toe te wijzen aan iemand, in pogingen om dergelijke tegenslagen te begrijpen (Dionne & Turkmen, 2020).

Huidig Onderzoek

COVID-19 kan dus niet alleen op medisch gebied, maar ook op sociaal gebied een grote impact hebben (Elias et al., 2020; Reny et al., 2020). Uit onderzoek is al wel gebleken hoe pandemieën een mogelijk effect kunnen hebben op xenofobische attitudes, maar er is nog

niet onderzocht of ditzelfde geldt ten tijde van COVID-19 voor middelbare scholieren zonder migratieachtergrond. Xenofobie kan uiteindelijk leiden tot uit racisme tot rassendiscriminatie (Yakushko, 2009).

Art.1 Midden Nederland is een expertise centrum die alle vormen van discriminatie bestrijdt voor alle inwoners van provincie Utrecht. Dit jaar heeft Art.1 MN een record aantal discriminatiemeldingen ontvangen (Art.1 Midden Nederland, 2021). Vooral het lied “Voorkomen is beter dan Chinezen” heeft mensen aangespoord om discriminatie te melden. Ondanks dat iedereen verschillend is, moet iedereen gelijkwaardig behandeld worden. Naast het behandelen van klachten, probeert Art.1 Midden-Nederland ook preventief discriminatie aan te pakken door gastlessen en trainingen aan verschillende onderwijsniveaus te geven.

Het doel van de huidige studie is inzicht verkrijgen in deze mechanismen ten tijden van COVID-19. Inzicht hierin kan bijdragen aan het voorkomen of verminderen van xenofobische attitudes middels nog te ontwikkelen educatieve programma's. De hoofdvraag luidt: “In hoeverre kan COVID-19 een verandering in xenofobische attitudes teweegbrengen bij middelbare scholieren zonder een migratieachtergrond, en welke mechanismen liggen ten grondslag aan deze verandering?”. Om hierop antwoord te geven, worden de volgende drie deelvragen behandeld: 1) In hoeverre ervaren leerlingen een verandering in xenofobische attitudes door COVID-19 bij zichzelf en bij medescholieren? Omdat jongeren zelf soms weinig inzicht hebben in eigen xenofobische attitudes (Bekhuis et al., 2013), is er in dit onderzoek voor gekozen om ook andere perspectieven erbij te betrekken. Ten eerste het perspectief van docenten, omdat docenten dagelijks contact hebben met de leerlingen. Daarnaast het perspectief van experts op het gebied van experts op het gebied van xenofobie, discriminatie of anti-Aziatisch racisme. Om deze reden zijn de andere twee deelvragen: 2) In hoeverre ervaren docenten een verandering in xenofobische attitudes door COVID-19 bij

leerlingen? 3) Welke mechanismen liggen ten grondslag aan de ervaren verandering in xenofobie door COVID-19?

Op basis van de literatuur wordt verwacht dat COVID-19 een negatieve invloed heeft op de verandering in xenofobische attitudes onder middelbare scholieren zonder migratieachtergrond. Vanuit de literatuur wordt er verwacht dat de volgende vier mechanismen waarschijnlijk een rol spelen: realistische dreiging, symbolische dreiging, intergroup angst en negatieve stereotypes.

Methode

Design

Een kwalitatief verkennend onderzoek werd uitgevoerd om data te verkrijgen over de vraag in hoeverre COVID-19 een verandering van xenofobische attitudes onder middelbare scholieren zonder migratieachtergrond teweegbrengt en welke mechanismen hier ten grondslag aan liggen. Bij een kwalitatief verkennend onderzoek zijn er vooraf aan het onderzoek al wel ideeën over welke aspecten van belang zijn, maar wordt gekeken naar nieuwe aspecten die voor de deelnemers van belang zijn (Baarda et al., 2013). Dit onderzoek werd uitgevoerd aan de hand van semi-gestructureerde interviews. Deze interviews werden gehouden met middelbare scholieren, docenten op middelbare scholen en experts op het gebied van xenofobie, discriminatie of anti-Aziatisch racisme.

Participanten

Drie verschillende groepen participanten maakten onderdeel uit van de onderzoeksgroep: middelbare scholieren, docenten en experts. Er werden achttien participanten benaderd: acht middelbare scholieren, vijf middelbare school docenten en vijf experts. In totaal namen vijftien participanten deel aan dit onderzoek. In Tabel 1 zijn de belangrijkste achtergrondkenmerken van de leerlingen opgenomen.

Tabel 1*Achtergrondkenmerken Leerlingen Interviews (N=8)*

	<i>Leeftijd</i>	<i>Sekse</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Opleidingsniveau</i>
Leerling A	18 jaar	V	Arnhem	VWO
Leerling B	15 jaar	V	Arnhem	HAVO
Leerling C	15 jaar	M	Duiven	HAVO
Leerling D	15 jaar	V	Arnhem	VMBO
Leerling E	16 jaar	M	Arnhem	VMBO
Leerling F	13 jaar	M	Arnhem	VWO
Leerling G	13 jaar	V	Arnhem	VWO
Leerling H	16 jaar	M	Utrecht	VMBO

De kenmerken van de participanten waren divers met betrekking tot sekse, leeftijd en opleidingsniveau. De middelbare scholieren vielen binnen de leeftijdscategorie van 13 tot 18 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de leerlingen was 15 jaar (zie Tabel 1). De kenmerken van de docenten en experts zijn beperkt omschreven zodat de anonimiteit van de respondenten gewaarborgd kon worden. De kenmerken van deze groep participanten zijn beschreven in Tabel 2.

Tabel 2*Achtergrondkenmerken Docenten en Experts Interviews (N=7)*

	<i>Sekse</i>	<i>Functie omschrijving</i>
Docent A	M	Docent wiskunde en mentor
Docent B	V	Remedial teacher
Docent C	V	Docent Nederlands
Docent D	M	Docent filosofie en maatschappijleer
Expert A	V	Onderzoeker sociaal en cultureel planbureau
Expert B	V	Asian Raisins
Expert C	V	Art.1 Midden Nederland

Instrumenten

Aan de hand van een topiclijst en semi-gestructureerde interviews werden de participanten geïnterviewd. Door de topiclijst werd er structuur aangebracht aan het interview, waardoor er niet te veel van de onderzoeksvraag werd afgeweken (Boeije, 2010). Door het gebruik van een topiclijst is de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot, aangezien het onderzoek op deze manier makkelijker gerepliceerd kan worden. De validiteit van de topiclijst was daarnaast vergroot doordat de vragen gecontroleerd waren door twee peer reviewers en een universitaire docent (Boeije, 2010). Vijf indicatoren waren van belang tijdens het interview: angst om ziek te worden, nationale identiteit, intergroup contact, othering en verband tussen COVID-19 en xenofobische attitudes. Om de verschillende deelvragen te beantwoorden, werden de vragen per indicator besproken. Vragen hierbij waren onder andere: “Ben jij of zijn jouw klasgenoten bang om corona te krijgen?”, “In hoeverre denk jij dat Aziaten een bedreiging zijn voor de Nederlandse cultuur, omdat corona in Azië is

ontstaan?” of vragen voor docenten zoals “Denk je dat het jongeren uitmaakt met wie ze nu contact hebben?”. Ten slotte is er onderzocht wat het verband was tussen COVID-19 en de verandering van xenofobische attitudes. Dit verband werd geanalyseerd door middel van vragen, zoals: “Heb jij het gevoel dat jouw mening over Aziaten of anderen veranderd is door COVID-19?”

Procedure

De participanten waren via een gemaksteekproef benaderd via persoonlijke contacten. Er was geprobeerd om middelbare scholieren van verschillende onderwijsniveaus en verschillende sekses te betrekken in het onderzoek. De experts waren benaderd door middel van een e-mail.

Door middel van audio-opname apparatuur werden de interviews opgenomen. Dit had de betrouwbaarheid verhoogd, omdat op deze manier het transcriberen nauwkeurig gedaan werd (Baarda et al., 2013). De participanten waren in een veilige, rustige omgeving geïnterviewd, waardoor de kans vergroot werd dat zij zich vrij voelden om te praten over xenofobische attitudes (Baarda et al., 2013). Door COVID-19 en de maatregelen hieromtrent hadden de interviews digitaal plaatsgevonden. Een interview duurde tussen de 30 en 45 minuten. Daarnaast was er gevraagd om geïnformeerde toestemming, waarin de participanten werden verzekerd dat de verkregen data privé en anoniem zouden blijven (Boeije, 2010; Endacott, 2004). Voor de middelbare scholieren tot en met 16 jaar was ook de geïnformeerde toestemming en informatie brief naar de ouders(s) of verzorger(s) gestuurd.

Analyse

Ten eerste werden de interviews getranscribeerd. Daarna waren de interviews gecodeerd met behulp van het programma NVIVO. De inzichten van de participanten werden naderhand geclusterd, omdat de vragen op een open manier waren gesteld. De analyse werd uitgevoerd door middel van systemisch coderen: markeren, clusteren, labelen en

categoriseren binnen de deelvragen (Boeije, 2010). Door middel van open coderen waren er hoofdthema's ontstaan. Wanneer er geen nieuwe codes meer gevonden werden, stopte de open codeer fase. Vervolgens werd er bij de axiale codering gebruik gemaakt van de ontstane codes. Daarbij werden codes die elkaar overlaptten verwijderd en codes met synoniemen werden een nieuwe code. Hierdoor werden de hoofdcategorieën van de mechanismen die de participanten ervaren meer zichtbaar (Boeije, 2010). Tot slot was er selectief gecodeerd waarbij er gezocht werd naar een codesysteem dat vergelijkbaar was met de mechanismen die ten grondslag lagen aan verandering in xenofobie door COVID-19 uit de literatuur.

Resultaten

Verandering Xenofobische Attitudes

De meeste leerlingen benoemden dat er geen verandering in angstige houding naar vreemdelingen had plaatsgevonden (N=5). Een aantal leerlingen (N=3) gaven echter ook aan dat er een tijdelijke angst was voor de Aziatische gemeenschap door COVID-19, maar dat dat gevoel snel verdween. Hier werd een belangrijke kanttekening gemaakt door leerling E: "Het is ook niet alsof ik hier met mijn vrienden veel over ga praten alsof we echte racisten zijn of zo of dat we anders over Chinezen gaan denken of zo". Een aantal leerlingen (N=3) hadden ook aangegeven dat door COVID-19 zij nu minder angst ervoeren naar de Aziatische gemeenschap omdat er meer aandacht werd besteed aan deze culturele groep. De meeste docenten (N=3) hadden aangekaart een tijdelijke verandering in de houding van de leerlingen te zien. Tot slot merkten alle experts (N=3) een verschil in houding omdat beelden van jongeren gewijzigd werden door boodschappen van media en politieke leiders. Vooral in het begin was er veel focus op Azië, waardoor veel negatieve associaties werden gemaakt met de Aziatische gemeenschap volgens de experts.

In tabel 3 zijn de resultaten voor de verschillende mechanismen die volgens de respondenten mogelijk ten grondslag lagen aan ontwikkeling van xenofobische attitude ten

tijde van COVID-19 te vinden. Deze tabel is gesorteerd in oplopende volgorde, waarbij de meest genoemde mechanismen bovenaan staan.

Tabel 3

Mechanismen die door Leerlingen, Docenten en Experts zijn Benoemd als Verklarend voor een Toename in Xenofobie door COVID-19 (N=15)

<i>Mechanisme</i>	<i>Leerlingen (N)</i>	<i>Docenten (N)</i>	<i>Experts (N)</i>
Kennis	7	4	3
Negatieve stereotypes	6	4	3
Katalysator	6	3	3
Agency	6	2	3
Mondiaal probleem	4	4	2
Intergroup contact	3	4	3
Symbolische dreiging	3	3	3
Realistische dreiging	0	2	1

Mechanismen Verandering Xenofobische Attitudes

Kennis

Het meest genoemde mechanisme was kennis. Uit de interviews bleek dat kennis vergaard werd via verschillende manieren. Het meest besproken mechanisme was kennis via social media (N=14), kennis via ouders en vrienden (N=12), kennis via nieuwszenders (N=8) en kennis door eigen ervaring (N=5). Docent A sprak zijn bezorgdheid over de vergaarde kennis uit: “Dus de hele social media die bepalen wat jij te zien krijgt. Ik denk dat dat van grotere invloed is en eventueel meer impact heeft dan dat wij hier zo te zien krijgen”. Zo attendeerde leerling F dat op social media naar voren was gekomen dat Aziaten alweer aan het feesten waren zonder mondkapje. Tevens vertelde leerling H dat er een aantal instagrammers hadden aangekaart dat corona al jaren in Azië zat, maar dat dit nooit door China was gedeeld. Door foutieve informatie zou wellicht angst naar vreemdelingen kunnen groeien, aldus docent A.

In het begin was het nog onduidelijk wat COVID-19 precies inhield en wie mogelijk hiervoor kwetsbaar kon zijn, vermeldde leerling A, de meeste docenten (N=3) en expert A. Docent C vertelde hierover het volgende: “Ik denk dat als je meer onwetend bent over corona en waar het vandaan komt en hoe en wat er allemaal speelt dat dat misschien wel een ander beeld van de vreemdeling kan schetsen”. Zo lichtte leerling G toe dat omdat het coronavirus in het begin nog zo onbekend was er meer angst heerste bij de vriendengroep. Daarentegen was er op het moment van de interviews meer kennis en informatie beschikbaar over zowel COVID-19 als de vreemde cultuur. Zo benoemden bijna alle participanten (N=13) dat door deze kennis er nu minder angst ervoeren naar vreemdelingen toe.

Negatieve stereotypes

Opmerkingen. Alle participanten (N=15) erkenden dat er opmerkingen naar de Aziatische gemeenschap waren gemaakt. Ondanks dat de meeste docenten (N=3) dit niet hoorden in de klas, vond dit volgens alle participanten (N=15) plaats. Leerlingen A en E

gaven aan dat de meeste opmerkingen werden gemaakt binnen de vriendenkring, met opmerkingen zoals: “Ja, als mensen in China gewoon geen vleermuizen hadden gegeten was dit allemaal niet gebeurd” of “We hadden corona kunnen voorkomen als mensen in China wat netter waren”. Leerling B duidde aan dat als een opmerking kwetsend zou zijn geweest, hier iets aan zou zijn gedaan. Ondanks dat alle leerlingen (N=8) hadden aangegeven dat er een verschil werd gemaakt tussen Aziatische Nederlanders en Aziaten, benoemde expert B dat jongeren onbewust toch iedereen van de gehele Aziatische gemeenschap over één kam scheren door zulke opmerkingen.

Een groot deel van de participanten (N = 9) vermeldde dat deze grapjes vooral in het begin van de corona crisis werden gemaakt. Volgens expert A en expert B hadden deze opmerkingen en reacties te maken met wanneer er meer nadruk op de Aziatische gemeenschap werd gelegd door media en politieke leiders. Zo had leerling C meegekregen dat Trump destijds COVID-19 “the Chinese virus” had genoemd. “De boodschap die media en politieke leiders overbrengen, blijven onbewust hangen bij jongeren”, aldus expert C.

Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de meeste leerlingen (N=6) ook hadden aangegeven dat opmerkingen niet uit angst naar de Aziatische gemeenschap werden gemaakt, maar juist om de situatie te normaliseren. Docent C attendeerde bovendien dat jongeren vaak niet bewust zijn van deze (racistische) grapjes.

Schuld. De verantwoordelijkheid en schuld voor het veroorzaken en verspreiden van COVID-19 werd door de meeste leerlingen (N=7) niet gelegd bij de Aziatische gemeenschap. Alleen leerling F benoemde het volgende: “als de Chinezen een beetje beter hun best gedaan hadden, dan hadden wij het niet”. In het gemaakte onderzoek van expert 2, genaamd “Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona”, toonde expert 2 in het interview dat individuen met een migratieachtergrond 8% de schuld kregen, terwijl 60% van de jongeren de schuld kregen. Docent C rapporteerde daarentegen dat jongeren

wellicht niet direct de Aziatische gemeenschap verweten, maar wel indirect de oorzaak bij die groep legden. Volgens docent A, expert B en de meeste leerlingen (N=5) gaf social media in het begin vaak de schuld aan China, maar dit werd op het moment van het interview minder vaak getoond.

Katalysator

Wat tevens werd benoemd als een mechanisme was dat COVID-19 een katalysator was voor middelbare scholieren zonder een migratieachtergrond. Sommige individuen projecteerden namelijk hun negatieve gevoelens en onzekerheden: “De associatie met China en corona wordt natuurlijk heel sterk gelegd vanuit vanuit de media en dat zou inderdaad toe kunnen leiden dat die vooroordelen bevestigd worden”. Corona werd dus niet gezien als een startpunt, maar als een katalysator die bij kon dragen aan angst naar de Aziatische gemeenschap volgens expert B.

Dit werd ook bevestigd door docent A: “En als daar een bepaalde schuld wordt aangewezen dan is dat ook een schuld die 70/80 jaar mee wordt gedragen naar bepaalde bevolkingsgroepen”. Als jongeren meerdere malen te horen krijgen dat COVID-19 de schuld is van één bevolkingsgroep, wordt dit gevoel geïndoctrineerd bij jongeren (N=3). Volgens expert C was het tevens aangetoond dat vooral negatieve associaties langer blijven hangen. Corona werd gezien als een mechanisme dat het beeld van jongeren over vreemdelingen kan wijzigen, aldus expert B en expert C. Naast het feit dat corona het beeld kan wijzigen, hadden de maatregelen van COVID-19 ervoor gezorgd dat het moeilijker werd gemaakt om jongeren bewust te maken van hun gewijzigde beeldvorming.

Corona was evenwel een katalysator voor positieve associaties, aldus docent C. Hierbij werd het volgende vermeld: “Dan betrekken ze ook de discriminatie van Aziaten door corona ineens erbij. En dat was eerder denk ik niet zo”. Ook leerling A, leerling B en leerling G hadden dit aangekaart. Waar voor corona nog bepaalde negatieve associaties onbekend

waren, had corona deze leerlingen bewuster gemaakt met betrekking tot verschillende culturen en vormen van discriminatie.

Agency

Een mechanisme dat wel werd besproken, maar vaak niet direct werd benoemd was agency. De meeste leerlingen (N=6) gaven aan dat zij het gevoel hadden dat ze minder vrijheid en controle hadden dan voor corona. “Mensen missen wel de ervaringen zeg maar. Het is wel de leeftijd dat je even gaat rondkijken wie je bent, maar nu kunnen we niks echt meer”. Het idee dat jongeren nu minder macht hebben en minder vrijheid voelen, kan mogelijk angst naar vreemdelingen vergroten, aldus expert A. Daarentegen hadden een aantal leerlingen (N=3) juist nu het gevoel dat jongeren zich nu meer dan ooit bezighielden met hoe de politiek naar hen kon luisteren.

Toch meldde docent B: “Doordat jongeren geen invloed hebben op de situatie van buitenaf, word je angstiger. Misschien dan ook op iemand met bijvoorbeeld een Aziatisch uiterlijk.”. Volgens expert A en docent B hadden jongeren door COVID-19 een minder groot platform om hun stem te verheffen.

Mondiaal Probleem

Alle leerlingen (N=8) gaven aan dat het coronavirus nu als normaal werd gezien. Dit was destijds anders. Zo had leerling E het volgende aangekaart: “Volgens mij bij ons op school is gezegd toen het in China begon: oh, ja, dat is gewoon in China, dat komt hier nooit”. Toen COVID-19 wel in Nederland arriveerde, hadden leerling D en leerling G aangegeven dat ze hier wel angstig voor waren. Op dit moment is COVID-19 al één jaar in Nederland en dat had volgens verschillende participanten wel een effect gehad (N=10). Docent A bekrachtigde die gedachte met het volgende: “Ik denk dat het inmiddels meer een mondiaal probleem is geworden in plaats van een Aziatisch probleem om het zo maar te zeggen. Dat was het vorig jaar ook al, maar ik denk dat het nu minder wordt gezien als een

Chinees of Aziatisch probleem maar dat het steeds meer wordt gezien als een wereldprobleem”.

Volgens docent C hielden leerlingen zich vooral bezig met het probleem toen de eerste gevallen in Nederland kwamen: “Ik denk dat ze nu heel goed bewust zijn van het feit dat het nu eenmaal hier is en nu net zo groot als dat het toen daar was”. De angst naar COVID-19 en de angst naar de vreemdeling was toen verminderd omdat het een mondiaal probleem was geworden.

Intergroup Contact

Een groot deel van de participanten (N = 9) had vermeld dat intergroup contact, een mechanisme van COVID-19, in dit geval de maatregelen die hierbij horen, had gezorgd voor minder contact met anderen behalve in hun eigen bubbel. Doordat iemand niet buiten in grote groepen kon afspreken, was de kans kleiner dat iemand echt met andere mensen sprak volgens verschillende leerlingen (N=4). Overeenstemmend met de leerlingen, indiceerde docent B het volgende: “Leerlingen zijn selectiever geworden met wie ze contact hebben, omdat iedereen in z'n bubbel moesten blijven”. Expert A duidde hierbij aan dat het een potentieel gevaar was wanneer een individu niemand van de andere groep ziet. Daarentegen was expert A nog wel onzeker of minder contact gelijk ook naar vreemdelingenangst zou leiden.

Behalve leerling E, had geen enkele leerling contact of vriendschap met iemand van de Aziatische gemeenschap. Leerling E vertelde hierover: “Een vriend van mij is Chinees, dus een beetje raar als wij nu gaan denken dat het allemaal hun schuld is”. Dit ondervinden werd ook bekrachtigd door docent C, expert B en expert C: Door de gevestigde vriendschappen wijzigt de beeldvorming van een scholier zonder een migratieachtergrond minder snel op een negatieve manier. Volgens expert C was het door corona moeilijker geworden om nu buiten hun eigen bubbel te kijken, waardoor onbewuste negatieve

vooroordelen van de Aziatische gemeenschap zonder die gevestigde vriendschappen en met de toenemende bubbel kunnen toenemen. Hoewel docent C, expert B en expert C dit hadden aangeduid, vertelde leerling G echter dat de houding tegenover de Aziatische gemeenschap hetzelfde was gebleven omdat er nog nooit positieve of negatieve contact had plaatsgevonden.

Symbolische Dreiging

Nationale Identiteit. Bijna alle leerlingen (N=7) hadden aangekaart dat op dit moment het saamhorigheidsgevoel minder is dan één jaar geleden. Zo benoemde leerling G: “vooral in maart had ik het gevoel dat we het wel echt met zijn allen deden. [...] Het voelt minder solidair dan hoe het eerst in de samenleving was”. Er werden juist andere verschillende groeperingen benoemd die hadden gezorgd voor een verzwakt gevoel van gemeenschap of nationale identiteit dan de Aziatische gemeenschap, zoals mensen die op Forum van Democratie stemden (N=2). Docent D kaartte aan dat door de boodschappen vanuit de media en minister-president Rutte zoals “samen kunnen we het wel aan” dat jongeren meer het gevoel hadden dat corona toch een soort samenbindend element had. Daarentegen vertelde deze docent ook dat “Dat gevoel van saamhorigheid, mijn houding doet ertoe, in het grotere geheel dat dat toch duidelijk minder sterk aanwezig is dan een jaar geleden [...] daar is wel een verandering in gekomen”.

De identiteit van de Aziatische gemeenschap werd niet als negatief beschouwd door de leerlingen (N=8). Zo benoemden de meeste leerlingen (N=5) dat COVID-19 overal had kunnen ontstaan en niet alleen in China, waardoor de Aziatische gemeenschap nooit als een bedreiging gezien.

Waargenomen Toegenomen Aantallen. Volgens een groot deel van de experts (N=2) en een aantal docenten (N=3) werd de Aziatische gemeenschap nooit als een bedreiging gezien omdat de Aziatische gemeenschap in Nederland goed geassimileerd was.

Docent D benoemde hierbij: “We hebben de bootvluchtelingen van Vietnam gehad, hé de Vietnamezen, zijn naadloos geïntegreerd. Ik heb wel eens gezegd, beetje simplistisch, die mensen kwamen hier, keken hier om zich heen en dachten wat hebben ze nog niet. Er zat op geen enkele manier een negatieve attitude bij”. De Aziatische gemeenschap had veel van de culturele uitingen subtiel binnenshuis gehouden, behalve in bijvoorbeeld restaurants, aldus expert C. Tevens vertelde docent B dat andere (culturele) groepen dan de Aziatische gemeenschap in Nederland sneller als beangstigend werden ervaren totdat corona kwam.

De (waargenomen) stijging van aantallen van de Aziatische gemeenschap zal de houding van de middelbare scholieren kunnen veranderen, aldus docent D. Dit kan zowel veranderen naar een meer vijandige manier of juist een meer angstige manier. Opmerkelijk was wel dat op leerling G na, geen enkele leerling het gevoel had dat er te veel Aziaten waren in Nederland.

Realistische Dreiging

Tot slot was het mechanisme om ziek te worden amper tot niet van belang in de toename van xenofobische attitudes. Zo ervoeren alle leerlingen (N=8) weinig tot geen angst om corona te krijgen. Ondanks dat de meesten (N=7) probeerden om zich aan de maatregelen te houden, werd COVID-19 vooral gezien als een “griepje”. De meeste docenten (N=3) gaven ook aan dat er weinig angst in de klaslokalen te vinden was. Dit was wel per leerling verschillend. Volgens expert A, docent D en de meeste leerlingen (N=7) was de angst om ziek te worden relatief laag omdat de gevolgen voor jongeren niet zo groot zijn als voor ouderen. De meeste jongeren (N=5) indiceerden dat ze wel angstiger waren in het begin van corona, maar dat die angstige houding was veranderd. Hierbij benoemde leerling C: “Helemaal aan het begin van corona waren wij met de familie in Londen en als je dan de Aziatische mensen zag dan nam ik wel iets meer afstand dan dat ik gewoon een Engelse man zag, maar dat is nu ook niet meer”. Volgens docent D had de vermindering in angst om ziek

te worden, gezorgd voor meer scheiding tussen andere groepen in de samenleving. Jongeren waren volgens deze participant niet meer angstig voor vreemdelingen, maar andere groepen waren daarentegen nu wel angstiger voor jongeren.

Discussie

Het doel van de huidige studie was om inzicht te krijgen in hoeverre COVID-19 een verandering in xenofobische attitudes teweeg heeft gebracht bij middelbare scholieren zonder een migratieachtergrond en welke mechanismen aan deze verandering ten grondslag lagen. Op basis van dit onderzoek bleek dat er een tijdelijke toename in xenofobie door COVID-19 heeft plaatsgevonden. De belangrijkste mechanismen die hebben geleid tot meer xenofobie waren kennis, negatieve stereotypen, katalysator en agency. Er waren echter ook mechanismen die leidden tot zowel een afname van als een toename aan xenofobe attitudes: mondiale problemen, intergroup contact, symbolische dreigingen en realistische dreigingen.

Ter beantwoording van de eerste deelvraag, in hoeverre leerlingen een verandering in xenofobische attitudes door COVID-19 bij zichzelf en bij medescholieren ervaren, bleek uit de resultaten dat de meeste leerlingen weinig tot geen angst hadden ervaren voor de Aziatische gemeenschap. Er kwam daarentegen ook naar voren dat er vooral in begin van COVID-19 er veel angst was voor de Aziatische gemeenschap dat waar is genomen door docenten en experts. Dit perceptieverschil kan verklaard worden omdat het puberbrein gemiddeld anders is dan het brein van volwassenen (Crone, 2018). Zo is het brein van jongeren minder goed in staat tot zelfreflecties (Felten et al., 2020). Tevens is zelfreflectie moeilijk in combinatie met emoties (Casey & Caudle, 2013), dat aan het begin van COVID-19 individuen mogelijk ervoeren (Miltenburg & Schaper, 2020). Docenten en experts zijn daarentegen beter in staat om te reflecteren en kunnen de situatie anders interpreteren (Crone, 2018). Met betrekking tot de hypothese, kan deze worden beschouwd als gedeeltelijk waar.

Zo hadden jongeren namelijk bijna geen toename in xenofobie ervaren of waargenomen, maar deze resultaten zijn genuanceerd door docenten en experts.

Mechanismen

In deze paragraaf worden allereerst de mechanismen die tot een toename in xenofobische attitudes hebben geleid, beschreven. Daarna worden ook mechanismen aangehaald die mogelijk voor zowel een toename als afname hebben gezorgd. Eventuele perceptieverschillen tussen de groepen participanten worden nader verklaard.

Uit de resultaten bleek ten eerste duidelijk dat een tekort aan kennis een toename in xenofobie heeft teweeggebracht. De toename aan kennis over COVID-19 en de onbekende cultuur, heeft ervoor gezorgd dat er nu een daling in xenofobische attitudes werd waargenomen. Minder of foutieve kennis over zowel de andere cultuur als de ziekte, kan bijdragen aan een xenofobische of zelfs een vijandige houding naar vreemdelingen toe (Bhagavatula et al., 2020). Zo was er in het begin van COVID-19 nog maar weinig kennis, waardoor angst sneller verspreid kon worden door politieke leiders, (social) media en vrienden (Prati & Pietrantonio, 2016).

Opmerkingen, negatieve stereotypes en andere vormen van othering, bleken tevens tot een mogelijke toename tot xenofobische attitudes van middelbare scholieren te hebben geleid. Terwijl er werd aangekaart door jongeren dat opmerkingen gemaakt worden om situaties te normaliseren zonder angst voor de vreemdeling, hadden de experts en docenten een tegengestelde mening. Vooral in het begin zijn er opmerkingen gemaakt over de Aziatische gemeenschap die jongeren hebben overgenomen en deze opmerkingen worden dan kleine, subtiele vormen van discriminatie die gemakkelijk worden weggewuifd. Dit worden ook wel microagressies genoemd (Sue et al., 2016). Microagressies geuit door (politieke) leiders, media of individuen kunnen dus mogelijk ook de (angst)perceptie en de sociale norm van jongeren veranderen (Visser & Felten, 2018).

Een belangrijke kanttekening hierbij was dat COVID-19 niet een startpunt van xenofobische attitudes is, maar juist een katalysator van al reeds bestaande vooroordelen. Terwijl jongeren dit niet bij zichzelf hebben ervaren, is dit wel waargenomen door de docenten en experts. COVID-19 heeft voor een stroomversnelling van negatieve attitudes gezorgd, maar deze toename van xenofobie is dus per individu verschillend. Dit kan verklaard worden door het principe van framing. Het brein, ook het puberbrein, is weerloos tegenover de overtuigingskracht van woorden en beelden waarin wordt geloofd. Door bepaalde beelden te framen, worden individuen onbewust overtuigd (Tewksbury & Scheufele, 2009). Het negatief associëren van COVID-19 met een bevolkingsgroep is ook een manier van framing dat als bedreiging kan worden ervaren omdat de percepties van een individu dan worden beïnvloed (Poirier et al., 2020). Het waargenomen verschil tussen jongeren en de docenten en experts kan herleid worden naar het feit dat jongeren zich mogelijk niet bewust zijn van deze onbewuste wijziging (Visser & Felten, 2018).

Daarnaast bleek een gebrek aan controle, agency, een ander belangrijk mechanisme dat de toename kan verklaren. Volgens de docenten en experts heeft COVID-19 geleid tot een situatie waarin jongeren minder controle hebben, wat mogelijk leidt tot een toename van xenofobische attitudes. Uit de literatuur blijkt dat gevoelens van gebrek aan controle tevens verband te houden met negatieve vooroordelen of angst naar vreemdelingen toe (Esses & Hamilton, 2021). Wanneer persoonlijke controle beperkt is, zullen mensen zich sneller tot hun leider wenden voor ondersteuning en begeleiding (Abrams et al., 2021). Langzamerhand lijkt de pandemie tot een einde te komen, waardoor deze gevoelens minder kunnen worden (Esses & Hamilton, 2021). Hiermee kan het perceptieverschil mogelijk verklaard worden omdat jongeren nu het gevoel hadden dat de politiek wel naar hen aan het luisteren is.

Daarnaast zijn er nog vier mechanismen die ook voor zowel een toename als afname van xenofobische attitudes kunnen zorgen naar voren gebracht: Mondiaal probleem, intergroup contact, symbolische dreiging en realistische dreiging.

Ten eerste kwam er uit de resultaten naar voren dat COVID-19 van een lokaal probleem een wereldprobleem was geworden. Terwijl COVID-19 dus eerst voor een toename in xenofobie zorgde, zorgde dit wereldwijde probleem nu voor een mogelijke afname in xenofobische attitudes. Deze resultaten worden ook ondersteund door literatuur waaruit blijkt dat de perceptie van een gedeelde en globale traumatiserende ervaring positief wordt ervaren, ongeacht eerdere verdeeldheid tussen sociale groepen (Drury et al., 2016; Muldoon, 2020). Doordat COVID-19 nu een mondiaal probleem is, wordt het virus gezien als een gedeelde uitdaging tussen alle intergroepsrelaties (Esses & Hamilton, 2021). Waar in het begin meer lokaal werd gekeken naar “Azië” versus “de rest van de wereld”, wordt er nu gekeken naar de gemeenschappelijke globale identiteit (Muldoon, 2020). Deze globale identiteit helpt met het afnemen van xenofobische attitudes (Noel, 2020).

Daarnaast bleek ook intergroup contact te resulteren in zowel een toename als afname in xenofobische attitudes bij middelbare scholieren zonder een migratie achtergrond. Door COVID-19 leiden jongeren nu meer in een selectieve bubbel, waardoor angst naar vreemdelingen mogelijk is gestegen. Terwijl dit niet door de jongeren is ervaren, is dit wel gedeeltelijk waargenomen door docenten en experts. Door mogelijke onbewuste vooroordelen van de jongeren, kan minder intergroup contact toch leiden tot meer xenofobische attitudes (Alston et al., 2020; Bekhuis et al., 2013).

Tevens bleek symbolische dreiging te leiden naar een verandering in xenofobische attitudes. Zo was het gevoel van saamhorigheid of nationale identiteit, de symbolische dreiging, nu minder aanwezig dan in het begin van corona. Desalniettemin kwam uit de resultaten naar voren dat de verminderde sociale cohesie niet lag aan de Aziatische

gemeenschap, maar aan andere groepen zoals jongeren zelf. Daarentegen was vooral in het begin van COVID-19 een focus op de Aziatische gemeenschap, waardoor “waargenomen toegenomen aantallen” als een belangrijk aspect van symbolische dreiging werd omschreven. Dit kan verklaard worden met de etnische competitietheorie: als vreemde culturen namelijk worden gezien als nieuwe concurrentie, zullen er minachtende vooroordelen worden uitgelokt die worden gerechtvaardigd voor uitsluiting en discriminatie (Esses et al., 2013).

Tot slot bleek realistische dreiging geen significante bedreiging omdat de perceptie van het ziekerisico lager bij jongeren lag, waardoor er minder xenofobische attitudes onder jongeren zijn waargenomen. Dit wordt ook in de literatuur beaamd, waar de perceptie van lagere ziekerisico's verband houdt met minder xenofobische attitudes (Faulkner et al., 2004). Deze dreiging was in het begin van het virus nog wel aanwezig, omdat toen nog onduidelijk was wat de risico's voor jongeren was.

Deze mechanismen geven een duidelijk overzicht in hoeverre er een verandering heeft plaatsgevonden onder middelbare scholieren. Ondanks dat COVID-19 ervoor heeft gezorgd dat er een verandering heeft plaatsgevonden, heeft het mogelijk tevens heeft geleid tot bewustwording van xenofobie. Zo bleek uit de resultaten dat meerdere jongeren nu bezig zijn met xenofobie, discriminatie en racisme. Dit is tevens beaamd in de literatuur. Door COVID-19 en de maatregelen zijn jongeren namelijk meer stil gaan staan bij discriminatie en racisme (Ransing et al., 2020). Bovendien kijken jongeren hoe er meer gelijkheid kan komen voor de gemarginaliseerde groep (Esses & Hamilton, 2021).

Geldigheid Uitkomsten

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Ondanks dat in dit onderzoek werd gestreefd naar saturatie, kwam dit niet altijd tot stand, omdat de kennis van de leerlingen soms tekort schoot. Dit was terug te zien in sommige interviews, waarbij een open vraag toch op een gesloten manier werd beantwoord. Leerlingen hadden namelijk veel zelfinzicht nodig en dienden terug

te denken aan een gevoel dat een jaar geleden is begonnen. Daarnaast konden de antwoorden mogelijk verschillen wegens leeftijd en opleidingsniveaus van de leerlingen (Wagner, 2017). Oudere en hoger opgeleide jongeren konden sommige vragen beter beantwoorden dan jongere, laagopgeleide jongeren. Daardoor kwam de interne validiteit in het geding, omdat een aantal vragen bij de leerlingen meer sturend gesteld zijn om uiteindelijk toch een antwoord te krijgen. Een andere beperking is dat de participanten benaderd zijn aan de hand van persoonlijke contacten. Op deze manier kunnen de participanten mogelijk niet representatief zijn voor de populatie (Boeije, 2010).

Toch kunnen de resultaten wel als zuiver worden gezien. De inhoudelijke generaliseerbaarheid is namelijk hoog vanwege de participanten triangulatie (Boeije, 2010). Ondanks de beperkingen, leveren de resultaten een duidelijk overzicht welke mechanismen van belang zijn bij de verandering van xenofobische attitudes bij jongeren zonder een migratieachtergrond.

Suggesties voor Vervolgonderzoek

Om te controleren of dezelfde mechanismen van belang zijn voor alle jongeren, dient er vervolgonderzoek te worden uitgevoerd om na te gaan of jongeren met een migratieachtergrond hetzelfde ervaren. De meeste participanten hadden namelijk weinig contact met andere culturele groepen waardoor de resultaten misschien vertekend kunnen zijn. Om de representatie dus te vergroten is het noodzakelijk dat er aanvullend onderzoek wordt gedaan dat rekening houdt met deze variabelen.

Daarnaast is de persoonlijkheid van jongeren bij dit onderzoek niet meegenomen, maar zoals hierboven besproken kunnen individuele verschillen een grote impact hebben op verandering in xenofobische attitudes ten tijde van crises zoals COVID-19. Zo hebben verschillende persoonlijkheden verschillende xenofobische tendensen (Wagner, 2017). Er is bewezen dat vooroordelen en discriminatie jegens de outgroup, gemodereerd worden door

altruïstische persoonlijkheden (Wagner, 2017). Echter, in tijden van dreiging bleek een altruïstische persoonlijkheid minder altruïstisch te worden. Om deze reden moet vervolgonderzoek kijken naar in hoeverre persoonlijkheid een rol hierin speelt.

Conclusie

Om preventief xenofobische houdingen aan te pakken, moeten educatieve programma's inspelen op de verschillende mechanismen: kennis, negatieve stereotypes, katalysator en agency. Vooroordelen en attitudes kunnen immers verminderd worden, zonder dat een persoon zich hiervan bewust is (Visser et al., 2018). Zo kunnen xenofobische attitudes die scholieren mogelijk hebben jegens bepaalde groepen mensen, verminderen via persoonlijk contact of via het zien of lezen van ervaringsverhalen (Felten et al., 2020). Het is tevens goed om groepsnormen op scholen aan te pakken zodat xenofobisch gedrag niet beloond kan worden (Felten et al., 2020). Xenofobie de wereld uit helpen is een zeer complexe maar uiterst belangrijke uitdaging waar tijdens, maar ook na een pandemie, naar gekeken dient te worden.

Literatuurlijst

- Abrams, D., Lalot, F., & Hogg, M. A. (2021). Intergroup and intragroup dimensions of COVID-19: A social identity perspective on social fragmentation and unity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(2), 201-209.
<https://doi.org/10.1177/1368430220983440>
- Alston, L., Meleady, R., & Seger, C. R. (2020). Can past intergroup contact shape support for policies in a pandemic? Processes predicting endorsement of discriminatory Chinese restrictions during the COVID-19 crisis. *Group Processes & Intergroup Relations*, 7, 134-145.
<http://doi.org/10.1177/1368430220959710>
- Akande, O. D., Musarurwa, H. J., & Kaye, S. B. (2018). Students' attitudes and perceptions on xenophobia: A study of an university in Durban. *Journal of Student Affairs in Africa*, 6, 15-25. <http://doi.org/10.24085/jsaa.v6i2.3307>
- Alston, L., Meleady, R., & Seger, C. R. (2020). Can past intergroup contact shape support for policies in a pandemic? Processes predicting endorsement of discriminatory Chinese restrictions during the COVID-19 crisis. *Group Processes & Intergroup Relations*, 4, 146-155.
<http://doi.org/10.1177/1368430220959710>
- Art.1 Midden Nederland (2021, 10 mei). *Factsheet discriminatie cijfers G4*.
https://baarda/cdn.goserver.nl/art1middenederland.nl/doc/FactsheetG4samenwerkingenmeldingen2021_1011039637.pdf
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., & Peters, V. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Noordhoff Uitgevers.
- Banerjee, D., Kallivayalil, R. A., & Rao, T. S. (2020). The 'othering' in

- pandemics: Prejudice and orientalism in COVID-19. *Indian Journal of Social Psychiatry*, 36, 102-105. http://doi.org/10.4103/ijsp.ijsp_261_20
- Bekhuis, H., Ruiter, S., & Coenders, M. (2013). Xenophobia among youngsters: The effect of inter-ethnic contact. *European Sociological Review*, 29(2), 229-242. <https://doi.org/10.1093/esr/jcr057>
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M. P., & Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitativity, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 135-143. <http://doi.org/10.1177/0146167202282001>
- Coronadashboard. (2021, 30 maart). <http://coronadashboard.rijksoverheid.nl>
- Crone, E. (2018). *Het puberende brein: Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Prometheus.
- Croucher, S. M., Nguyen, T., Pearson, E., Murray, N., Feekery, A., Spencer, A., & Kelly, S. (2021). A comparative analysis of Covid-19-related prejudice: The United States, Spain, Italy, and New Zealand. *Communication Research Reports*, 1-12. <http://doi.org/10.1080/08824096.2021.1885371>
- Dionne, K. Y., & Turkmen, F. F. (2020). The politics of pandemic othering: Putting COVID-19 in global and historical context. *International Organization*, 5, 1-18. <http://doi.org/10.1017/S0020818320000405>
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F., & Wright, S. C. (2011). Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 15(4), 332-351. <http://doi.org/10.1177/1088868311411103>
- Dhanani, L. Y., & Franz, B. (2021). Why public health framing matters: An experimental study of the effects of COVID-19 framing on prejudice and

- xenophobia in the United States. *Social Science & Medicine*, 26, 113-135.
<http://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113572>
- Dunham, Y., Baron, A. S., & Banaji, M. R. (2008). The development of implicit intergroup cognition. *Trends in Cognitive Sciences*, 12(7), 248-253.
<http://doi.org/10.1016/j.tics.2008.04.006>
- Elias, A., Ben, J., Mansouri, F., & Paradies, Y. (2020). Racism and nationalism during and beyond the COVID-19 pandemic. *Ethnic and Racial Studies*, 1-11.
<http://doi.org/10.1080/01419870.2020.1851382>
- Esses, V. M., & Hamilton, L. K. (2021). Xenophobia and anti-immigrant attitudes in the time of COVID-19. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(2), 253-259. <https://doi.org/10.1177/1368430220983470>
- Felten, H., Taouanza, I., Broekroelofs, R., Vijlbrief, A., & Cankor, E. (2020). *Wat werkt bij het verminderen van discriminatie*. Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Green, E. G., Staerklé, C., Bangerter, A., Wagner-Egger, P., & Bornand, T. (2010). Keeping the vermin out: Perceived disease threat and ideological orientations as predictors of exclusionary immigration attitudes. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 20, 299-316. <http://doi.org/10.1002/casp.1037>
- Gover, A. R., Harper, S. B., & Langton, L. (2020). Anti-Asian hate crime during the COVID-19 pandemic: Exploring the reproduction of inequality. *American Journal of Criminal Justice*, 45, 647-667. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09545-1>
- Haokip, T. (2021). From 'Chinky' to 'Coronavirus': Racism against Northeast Indians during the COVID-19 pandemic. *Asian Ethnicity*, 22, 353-373.
<http://doi.org/10.1037/a0036056>

- Hjerm, M. (2001). Education, xenophobia and nationalism: A comparative analysis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27, 37-60.
<http://doi.org/10.1080/13691830124482>
- Huynh, T. L. D. (2020). Does culture matter social distancing under the COVID-19 pandemic? *Safety Science*, 130, 124-130.
<https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.104872>
- Kachanoff, F. J., Bigman, Y. E., Kapsaskis, K., & Gray, K. (2020). Measuring realistic and symbolic threats of COVID-19 and their unique impacts on well-being and adherence to public health behaviors. *Social Psychological and Personality Science*, 14-28. <http://doi.org/10.1177/1948550620931634>
- Kalkın, G., Korhan, A. R. U. N., & Erdurmazli, E. (2021). COVID-19 pandemic and xenophobia: Case studies based on social theories. *Journal of Social Sciences*, 15, 26-40. <http://doi.org/10.51709/19951272/spring2021/15-3>
- Kullberg, J., & Vonk, F. (2021). *Maatschappelijke gevolgen van corona. Verwachte gevolgen van corona voor sociale contacten en sociaal gedrag*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuypers, L., & Putters, K. (2020). *Maatschappelijke effecten corona. Eerste analyse van de mogelijke maatschappelijke gevolgen en implicaties voor beleid*. Sociaal en Cultureel Planbureau
- Lewin-Epstein, N., & Levanon, A. (2005). National identity and xenophobia in an ethnically divided society. *International Journal on Multicultural Societies*, 7(2), 90-118. <http://doi.org/10.1037/qup0000094>
- Malantseva, O. D. (2012). Current trends in study of xenophobia in adolescents. *Journal of Modern Foreign Psychology*, 1, 14-25. <http://doi.org/10.17759/jmfp>
- McCoy, H. (2020). Black lives matter and yes, you are racist: The parallelism

- of the twentieth and twenty-first centuries. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 37, 463–475. <http://doi.org/10.1007/s10560-020-00690-4>
- Miltenburg, E., & Schaper, J. (2020). *Maatschappelijke effecten corona. Verwachte gevolgen van corona voor de opvattingen en houdingen van Nederlanders*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Muldoon, O. (2020). *Collective trauma*. SAGE.
- Ng, K. H., & Kemp, R. (2020). Understanding and reducing the fear of COVID-19. *Journal of Zhejiang University*, 21, 752-755. <http://doi.org/10.1631/jzus.B2000228>
- Neuberg, S. L., Kenrick, D. T., & Schaller, M. (2011). Human threat management systems: Self-protection and disease avoidance. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 35, 1042-1051. <http://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2010.08.011>
- Noel, T. K. (2020). Conflating culture with COVID-19: Xenophobic repercussions of a global pandemic. *Social Sciences & Humanities Open*, 2, 100-104. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2020.100044>
- Prati, G., & Pietrantoni, L. (2016). Knowledge, risk perceptions, and xenophobic attitudes: Evidence from Italy during the Ebola outbreak. *Risk Analysis*, 36, 2000-2010. <http://doi.org/10.1111/risa.12537>
- Poirier, W., Ouellet, C., Rancourt, M. A., Béchard, J., & Dufresne, Y. (2020). (Un)covering the COVID-19 pandemic: Framing analysis of the crisis in Canada. *Canadian Journal of Political Science*, 53(2), 365-371. <http://doi.org/10.1017/S0008423920000372>
- Ransing, R., Ramalho, R., Filippis, R., Ojeahere, M. I., Karaliuniene, R., & Orsolini, L. (2020). Infectious disease outbreak related stigma and discrimination during the COVID-19 pandemic: Drivers, facilitators,

- manifestations, and outcomes across the world. *Brain, Behavior, and Immunity*, 89, 555-558. <http://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.07.033>
- Reny, T. T., & Barreto, M. A. (2020). Xenophobia in the time of pandemic: Othering, anti-Asian attitudes, and COVID-19. *Politics, Groups, and Identities*, 1-24. <http://doi.org/10.1080/21565503.2020.1769693>
- Roberto, K. J., Johnson, A. F., & Rauhaus, B. M. (2020). Stigmatization and prejudice during the COVID-19 pandemic. *Administrative Theory & Praxis*, 42, 364-378. <http://doi.org/10.1080/10841806.2020.1782128>
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. *Reducing Prejudice and Discrimination*, 23-45. <https://doi.org/10.1002/9781118783665.ieicc0162>
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13, 65-93. <http://doi.org/10.1177/053901847401300204>
- Turkenburg, M. (2020). *SCP-coronakompas: Onderwijs. Kwaliteit van leven in tijden van corona*. Sociaal en Cultureel Planbureau
- Visser, A. & Felten, H. (2018). *Discriminatie in werving en selectie: Wat werkt? Zes typen aanpakken onder de loep*. Movisie
- Wagner, R. T. (2017). The significant influencing factors of xenophobia. *Student Scholarship*, 2. https://digitalcommons.olivet.edu/educ_stsc/2
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37, 36-66. <http://doi.org/10.1077/0011000008316034>

Bijlage: Topiclijst

Bij de topiclijst werden alle indicatoren en vragen gebruikt als hulpmiddel voor de interviews. Eerst werd een definitie van xenofobie gevraagd. Als de participant de definitie verkeerd omschreef, werd deze verbeterd door de interviewers.

Vijf indicatoren waren van belang tijdens het interview: angst om ziek te worden, nationale identiteit, intergroup contact, othering en verband tussen COVID-19 en xenofobische attitudes. Om de verschillende deelvragen te beantwoorden, werden de vragen per indicator besproken. Vragen hierbij waren onder andere: “Ben jij of zijn jouw klasgenoten bang om corona te krijgen?”, “In hoeverre denk jij dat Aziaten een bedreiging zijn voor de Nederlandse cultuur, omdat corona in Azië is ontstaan?” of vragen voor docenten zoals “Denk je dat het jongeren uitmaakt met wie ze nu contact hebben?”. Door deze open vragen in een veilige omgeving te stellen, werd er rekening gehouden met de ethische principes. Ten slotte werd er onderzocht wat het verband was tussen COVID-19 en de verandering van xenofobische attitudes. Dit verband werd geanalyseerd door middel van vragen, zoals: “Op wat voor manier zou COVID-19 bij kunnen dragen aan een verandering in attitudes onder middelbare scholieren?”

Indicator	Informant	Interviewvraag
Akkoord	Leerling	Het is vandaag (datum). Heb jij en een van je ouders de informatie brief gelezen en beide toestemming gegeven voor deelname met het onderzoek?
	Docenten en experts	Het is vandaag (datum). Heb jij de informatie brief gelezen en toestemming gegeven voor deelname met het onderzoek?

Introductie:

Ik wil graag met je praten over vreemdelingenangst, en of Corona bijdraagt aan de verandering van meningen van middelbare scholieren. Ik doe dit onderzoek omdat ik graag wil kijken hoe er een nieuw onderwijsprogramma kan komen die hier naar gaat kijken. Er zijn geen antwoorden goed of fout, omdat het jouw mening is. Je hoeft ook geen antwoord te geven op de vragen als je dat niet wilt. Alles blijft anoniem. Dit betekent dat ik geheim houd wie jij bent zodat niemand weet welke antwoorden jij hebt gegeven. Als je een vraag niet begrijpt, laat het me weten. Ik zal het dan verder uitleggen. Als je het goed vindt, neem ik ons gesprek op. Ik zal ons gesprek uitwerken en als ik het heb uitgewerkt, zal ik de opname verwijderen.

Algemene informatie / persoonlijke gegevens	Leerling	<ul style="list-style-type: none"> ● Hoe oud ben je? ● Naar welke school ga je nu? ● Welk niveau is dat? ● Hoe divers is jouw klas?
---	----------	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Hoe divers in jouw vriendengroep? • Hoe divers in jouw buurt? • Woon je in een dorp of stad?
	Docenten	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe lang geef je nu al les? • In welk vak geef je les? • Geef je les aan een diverse groep leerlingen?
	Experts	<ul style="list-style-type: none"> • Waar werk je? • Wat houdt je functie in?
Vreemdelingenangst	Leerling, docenten en experts	<ul style="list-style-type: none"> • Waar denk jij aan bij vreemdelingenangst? • Kan je misschien een voorbeeld noemen?

Uitleg vreemdelingenangst:

Vreemdelingenangst is een grote angst voor vreemden, buitenlanders of buitenlandse voorwerpen / zaken.

Het betekent dus een algemene angst en afkeer van de mens voor alles wat vreemd ongewoon of zeldzaam is.

Realistische dreiging: angst om ziek te worden	Leerling	<ul style="list-style-type: none"> • Heb jij het gevoel dat je snel ziek wordt? • Ben je bang om corona te krijgen? • Ben je bang om corona te verspreiden onder je familie of vrienden? • Zijn jouw vrienden of je klasgenoten bang om corona te krijgen? • Zijn jouw vrienden of jouw klasgenoten bang om corona te verspreiden onder familie
--	----------	--

		<p>of vrienden?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● In hoeverre denk jij dat je angst om ziek te worden een rol speelt in vreemdelingenangst?
	Docenten en experts	<ul style="list-style-type: none"> ● Heb je het gevoel dat jongeren angstig zijn om het virus te krijgen of het virus te verspreiden? <ul style="list-style-type: none"> ○ Waar kan je dit aan zien? ● In hoeverre denk jij dat je angst om ziek te worden een rol speelt in vreemdelingenangst bij jongeren?
Symbolische dreiging	Leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> ● In hoeverre voelt het alsof we samen tegen COVID-19 strijden? <ul style="list-style-type: none"> ○ Waarom helpt deze groep of groepen niet met het bestrijden van corona? ○ Waardoor heb jij dit gevoel? ● In hoeverre denk jij dat Aziaten een bedreiging zijn voor de Nederlandse cultuur, omdat Corona in Azië is ontstaan? ● In hoeverre denk jij dat Nederlandse normen en waarden bedreigd worden vanwege de aanwezigheid van Aziaten?
	Docenten en experts	<ul style="list-style-type: none"> ● In hoeverre denk jij dat middelbare

		<p>scholieren het gevoel hebben dat de nationale identiteit wordt beschadigd door COVID-19?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ In hoeverre denk jij dat middelbare scholieren het gevoel hebben dat Aziaten een bedreiging zijn voor de Nederlandse cultuur, omdat Corona in Azië is ontstaan? ○ In hoeverre denk jij dat middelbare scholieren het gevoel hebben dat de Nederlandse normen en waarden bedreigd worden omdat vanwege de aanwezigheid van Aziaten? ● Denk je dat jongeren het gevoel hebben dat we met z'n alle tegen het virus strijden? <ul style="list-style-type: none"> ○ Als dat gevoel er niet is, in hoeverre geloof jij dat dat kan bijdragen aan vreemdelingenangst?
<p>Intergroup angst</p>	<p>Leerling</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Kan jij mij vertellen hoe vaak jij nog afspreekt met vrienden? ● Hoeveel contact heb jij met mensen of kinderen die anders zijn dan jij? Die bijvoorbeeld een andere religie hebben of een andere huidskleur.

		<ul style="list-style-type: none"> ● In hoeverre maakt het voor jou uit met wie je contact hebt? Is dat veranderd door corona? ● In hoeverre denk je dat bepaalde groepen mensen besmettelijker zijn dan anderen in de verspreiding van corona? <ul style="list-style-type: none"> ○ Welke groepen zijn dit volgens jou? ○ In hoeverre vermijd je deze groepen daarom
	<p>Docenten en experts</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Heb je het idee dat er meer angst heerst onder middelbare scholieren met betrekking tot contact tussen verschillende groepen? ● Denk je dat het jongeren uitmaakt met wie ze nu contact hebben of in hoeverre bepaalde groepen nu besmettelijker worden beschouwd? ● Op wat voor manier zou COVID-19 angst tussen groepen kunnen beïnvloeden?
<p>Negatieve stigma</p>	<p>Leerlingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Bij wie wordt nu de schuld van het virus gelegd? ● In hoeverre denk je dat als je contact hebt met iemand van de Aziatische gemeenschap je dan corona krijgt?

	Docenten en experts	<ul style="list-style-type: none"> ● Hoe denk je dat het virus origineel uit China kwam een impact heeft gehad op de beeldvorming van middelbare scholieren? ● In hoeverre geloof jij dat jongeren de schuld leggen bij de Aziatische gemeenschap? <ul style="list-style-type: none"> ○ Waarom denk je dat? ● Heb jij het gevoel dat leerlingen een verschil maken tussen inwoners uit China en de Aziatische gemeenschap in Nederland? ● Heb jij het gevoel dat de middelbare scholieren angstiger zijn voor het onbekende door corona? ● Heb jij het gevoel dat jongeren opmerkingen of grapjes maken omdat ze bang zijn voor de Aziatische gemeenschap?
Verandering in attitudes	Leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> ● Hoe heeft COVID-19 jouw mening over andere groepen veranderd? Als het is veranderd, waarom en heb je voorbeelden? Als het niet is veranderd, hoezo niet? ● Hoe was jouw gevoel naar Aziaten toe in het begin van corona? Hoe is jouw gevoel nu? ● Heb jij het gevoel dat jouw mening over Aziaten of anderen veranderd is door Corona?

		<ul style="list-style-type: none"> ○ Hoezo wel? Of hoezo niet? ○ Heb je misschien hier voorbeelden bij? ● Door wie of wat is je gevoel veranderd? Door het nieuws, door contact met Aziatische kinderen, social media of verhalen van je ouders? ● En als je kijkt naar je klasgenoten, heb je het gevoel dat hun mening is veranderd? <ul style="list-style-type: none"> ○ Hoezo wel? Of hoezo niet? ○ Heb je misschien hier voorbeelden bij?
	<p>Docenten en experts</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Wat is jouw ervaring met angst naar het onbekende onder de leerlingen? ● Op wat voor manier zou COVID-19 bij kunnen dragen aan een verandering in houding onder middelbare scholieren? <ul style="list-style-type: none"> ○ Wat is jouw ervaring met COVID-19 en de verandering van houding onder middelbare scholieren? ○ Waar zie je dit terug? ● Welke aspecten of mechanismen zijn hierbij van belang?

		<ul style="list-style-type: none">• Heb je het gevoel dat de veranderde houding anders is voor jongeren met een migratieachtergrond?
Afsluiting	Leerling, docenten en experts	<ul style="list-style-type: none">• Is er iets wat ik nog niet heb gevraagd, maar wat je wel graag zou willen vertellen?• Wat vond je van het gesprek?